

Ommetje Pettelaar, Patersberg en Dooibroek (2,5 of 4 km)

© IVN 's-Hertogenbosch - Sjan Janssen, Alice Olde Klieverik, Jeanne Figdor - update februari 2020.

Landgoed 'Pettelaar' (49 ha) ligt ten zuiden van 's-Hertogenbosch en is in de 18^e eeuw aangelegd als een kleinschalig parkachtig gebied. De huidige eigenaar en beheerder is Brabants Landschap. Bij de oudere Bosschenaren staat het landgoed nog steeds bekend als 'het Gruyters bos' (de grootgruttersfamilie De Gruyter was eigenaar van het landgoed van 1860 tot 1995). Zowel historisch als landschappelijk gezien behoorde de Pettelaarse Schans voorheen bij het totale gebied van de Pettelaar. Sinds de jaren '60 van de vorige eeuw is het hiervan afgesneden door de snelweg A2.

Deze wandeling voert u door statige beukenlanen, over parkachtige bospaden en langs velden en weilanden in het naastgelegen broek- en donkgebied. De zandheugel Patersberg is een van de donken die in dit stroomgebied van Dommel en Aa voorkomen. Donken zijn oude rivierduinen die zo'n 10.000 jaar geleden in de laatste ijstijd zijn ontstaan toen zand werd opgewaaid door poolwinden. Veel ervan is in vroegere eeuwen afgegraven voor zandwinning en werd onder meer gebruikt voor de ophoging van de stad 's-Hertogenbosch (rond 1625). Een lager gelegen en natter gebied wordt broek genoemd (zoals Dooibroek).

Start De wandeling start bij de ingang van landgoed Pettelaar aan de **Oude Gestelse Weg**. Deze **parallelweg** naast de N617 van 's-Hertogenbosch naar Sint-Michielsgestel is geen doorgaande weg voor autoverkeer (pyramide in wegdek). U bereikt het startpunt met de auto als volgt: Op de Pettelaarseweg, vlakbij het kruispunt bij het Provinciehuis, rijdt u achter het benzinstation door (Senecalaan) de parallelweg op. Even verderop ligt rechts van u de **Pettelaarse Schans**, met restaurant Croy de Pettelaar. U rijdt de A2 over en gaat bij het doodlopende asfaltweggetje rechtsaf. Hier is beperkte parkeergelegenheid. U kunt er ook voor kiezen uw auto al te parkeren bij de Pettelaarse Schans en de A2 te voet over te steken. In dat geval is uw wandeling 2x 0,5 km langer.

Routebeschrijving

1 Bij het bordje "Opengesteld, Pettelaar" betreedt u het landgoed. (Direct rechts van het pad staat een informatiepaneel van Brabants Landschap). U wandelt rechtdoor, door de half verharde beukenlaan.

*Links van het pad ligt een oud productiebos met **populieren**. Even verderop rechts staat een hoge, kaarsrechte **mammoetboom of reuzensequoia**, ook wel **boksboom** genoemd (de vlezige bast voelt zacht aan, als een boksbal). Dankzij deze schors is de Sequoia van nature goed beschermd tegen vorst én tegen bosbrand. De bomen kunnen zeer oud worden. Nog iets verderop ziet u rechts een bochtig laantje dat leidt naar een villa (privé) met een rij al even bochtige **platanen**. Aan het einde van de **beukenlaan** ligt rechts een boerderij met vier grote **esdoorns** ervoor en links een oude **walnotenboomgaard**.*

***Vogelsoorten** die men in dit gebied kan aantreffen zijn o.a. vink, kool-, staart- en pimpelmees, boomklever, zwarte specht, grote bonte specht en buizerd. **Wilde zoogdieren** die hier voorkomen zijn o.a. eekhoorn, konijn, bosmuis, ree, vos en das. Je zult ze niet gauw zien, maar wie goed kijkt kan wel sporen van hun aanwezigheid waarnemen.*

Op de T-splitsing bij de boerderij slaat u rechtsaf.

*In de berm langs het pad en elders op het landgoed kunt u, afhankelijk van het seizoen, een variëteit aan **wilde planten** ontdekken, zoals koekoeksbloem, teunisbloem, brem, Jakobskruid, st. Janskruid, pinksterbloem, vingerhoedskruid, akkerwinde, schapenzuring en kattenstaart. Achter de bermbegroeiing staan hier veel jonge **lindebomen**, waarvan de bloesems aan het begin van de zomer een zoete geur verspreiden.*

2 Ga op het eerste pad linksaf, vóór een paar grote tamme kastanjes door. U wandelt nu in een laan met suikerdoorns.

***Suikerdoorn** (*Acer saccharum*) komt van nature voor in Oost-Canada en aangrenzende delen van de VS. In onze streken is de boom vrij zeldzaam. De bladeren kunnen prachtig kleuren in de herfst (geel, oranje, rood). De*

sapstroom van de suikeresdoorn heeft een hoog suikergehalte. Het aftappen van het zoete sap is ontdekt door de indianen; de methode werd in de 17^e eeuw door de Fransen overgenomen en geperfectioneerd. In februari worden in de stam gaten geboord en op zonnige dagen begint het sap uit de stam te druppelen. Als het blad ontluikt stopt deze sapstroom weer langzaam. Het sap wordt gekookt en ingedikt tot ahornsirop, waaruit weer ahornsuiker kan worden bereid.

Ongeveer 70m na het eind van het grasland rechts van u neemt u het eerste pad rechtsaf.

Volg dit bospad met een bocht naar links tot aan een duidelijke splitsing en houdt daar rechts aan.

Het pad slingert tussen de hoge rododendronstruiken door.

*Van nature komt de **rododendron** voor in Azië, zoals in de bossen van het Himalaya-gebergte, en in Noord-Amerika. De plant is in de 18e eeuw geïntroduceerd in Noordwest-Europa waar de sterke, wintergroene heester veel werd aangeplant in parken, op landgoederen en langs bosranden als sierplant en beschutting voor het wild. Er bestaan duizenden gecultiveerde varianten en de plant komt ook verwilderd voor. De struik staat bij voorkeur in de schaduw op voedselarme, vochtige (maar niet te natte) zandige en venige gronden. De rododendron kan wel tot 4 m hoog worden en honderden jaren oud. De bloeitijd (roze/paarse bloemen) is mei-juni. De meeste planten vermeerderen zich echter vegetatief (dus zonder tussenkomst van zaden) door beworteling van afbuigende takken.*

Bij het vijvertje aan uw linkerhand loopt u schuin rechtdoor naar beneden, door een droge greppel, tot aan de bosrand.

3 Op de T-splitsing slaat u linksaf en volgt dit pad op de rand van het bos helemaal tot aan het einde van het open veld dat rechts van u ligt.

*Let u onderweg eens op de hoogteverschillen tussen broek en donk in het terrein. Het natte laagland rechts van u ligt in een **oud stroomgebied van de Dommel**. Hier wordt een bepaald maabeleid toegepast ter bevordering van de biodiversiteit. De witte vlaggetjes dienen als aanwijzingen voor de maaiers. Opmerkelijke planten in dit natte laagland zijn o.a. grote ratelaar en veenpluis. **Grote ratelaar** parasiteert met zijn penwortel op de wortels van grassen (de waardplant) en tapt daar water en mineralen uit af. Daardoor blijven de grassen achter in hun groei. Voor een divers grasland met kruiden er in is de aanwezigheid van de ratelaar positief. De plant is goed te herkennen door het ratelen van de zaden in de kelken, als je de plant op en neer beweegt. Maar ook de typische tweelippige gele bloemen met de twee lila-paarse tanden aan de bovenlip zijn kenmerkend (bloeitijd mei-oktober). **Veenpluis** is een plant uit de cypergrassenfamilie. De bloeiwijze in aren met kaffes is grijsbruin van kleur (bloeitijd april-mei, september-oktober). Meer opvallend zijn de vruchten: kleine driekantige nootjes met een grote witte haarkuif. Met de 3-5 cm lange haren, die aan het nootje vast zitten, kunnen de vruchtjes door de wind over grotere afstanden worden meegevoerd en verspreid.*

Het pad gaat uiteindelijk door een droge greppel en buigt dan naar rechts. Volg het pad tot de T-splitsing op het dijkje en sla dan linksaf. Houdt op de dijk rechts aan en wandel door tot het paaltje met wandelknooppunt 16, bij de zandheuvel (Patersberg).

*De **Patersberg** is de hoogste donk in dit gebied. Deze was oorspronkelijk wel een stuk groter, maar een deel van deze en andere donken is afgegraven voor zandwinning. Aan de voet van de Patersberg staat **eikvaren**. De bladeren van deze varen vallen op door hun vorm, die door de smalle deelblaadjes veel op een visgraat lijkt. De sporenhooptjes vind je aan de onderkant van de bladeren vanaf juli.*

***Let op:** Wanneer u de **route** wilt **inkorten** loopt u bij wandelknooppunt 16 **rechtdoor** (blauwe stippellijn op de kaart). Bij de drie betonpaaltjes gaat u linksaf en vervolgens op het eerste pad rechtsaf. U wandelt de mooie beukenlaan helemaal uit. Op de T-splitsing, bij het bankje, gaat u linksaf en voor de boerderij rechtsaf. Loop de beukenlaan helemaal uit. Einde van uw ommetje van 2,5 km.*

4 Ga rechtsaf en wandel rechtdoor tot voorbij de slagboom aan de rand van het bos. Volg het pad in het open gebied helemaal tot aan de kruising bij het voetbalveld en het bankje.

Rechts liggen de natte laaglanden van *Dooibroek*, met veel *pitrus*. Dit is een pioniersplant die op natte plaatsen groeit in dichte pollen met stijve, rechtopstaande stengels. Daarin zit een wit, sponzig merg dat vroeger over de hele lengte werd losgepeuterd van de opengesneden stengel en gebruikt als lont (of pit) in een olielamp.

Rechts van het pad staat op een hoger gelegen stuk een prachtige vrijstaande *zomereik*. Die houdt van een bodem die niet te nat is. Wat verderop is rechts van het pad *koningsvaren* te vinden, een grote en opvallende varensoort. De rechtopstaande groene bladeren die uit de stamvormige wortelstok te voorschijn komen kunnen wel 2 meter hoog worden. De sporen zitten op enkele spoordragende takken bijeen als een sierlijke bruine pluim.

U wandelt langs een *bolle akker*, die links van het pad gelegen is. De bolling is kunstmatig ontstaan door een bepaalde wijze van ploegen, bedoeld om de afwatering te optimaliseren. Door bij het ploegen de grond steeds perceel-inwaarts te keren, bereikt men deze hoogteverschillen.

5 Ga op de kruising linksaf en wandel dit pad langs de bosrand en tussen de velden door helemaal uit.

Op zonnige zomerdagen is op de bloeiende kruiden links van het pad een diversiteit aan *bijen* en *vlinders* te vinden, zoals distelvlinder, Atalanta, gehakkelde Aurelia en bont zandoogje. Bloeiende kruiden hier zijn o.a. gewone hennepnetel, koninginnekruid en *lange ereprijs*. Deze laatste heeft rechtopstaande lilablauwe bloemtrossen. De plant komt in deze regio voornamelijk voor in het Dommeldal. *Koninginnekruid* (ook wel *leverkruid* genoemd) is een hoge robuuste plant met rode stengels. De groepjes roze bloemen hebben lange, uitstekende meeldraden en bevatten veel nectar. *Gewone hennepnetel* heeft vierkante behaarde stengels. De roze lipbloemen hebben een witte en paarse tekening op de onderlip en zitten in kransen in de bladoksel. De borstelige kelk heeft scherpe tanden.

6 Sla op de T-splitsing linksaf en bij het eerste pad rechtsaf. U passeert een bankje en gaat op het eerste pad rechtsaf, voor de boerderij. Loop de beukenlaan helemaal uit. Einde van uw ommetje van 4 km.

Bronvermelding:

- Wikipedia.nl
- Floravannederland.nl
- Botanischetuinen.nl
- Natuurtijdschriften.nl
- Neil Fletcher: Wilde bloemen (Capitool veldgidsen 2006)

IVN 's-Hertogenbosch organiseert regelmatig publiekswandelingen, ook op landgoed Pettelaar. Een ervaren natuurgids kan u dan allerlei wetenswaardigheden vertellen over het gebied. Deze wandelingen zijn gratis en u hoeft zich niet vooraf aan te melden. U bent van harte welkom. Kijk voor data op www.ivn-s-hertogenbosch.nl op de activiteitenkalender of in de IVN activiteitenfolder. De wandelingen worden ook aangekondigd in de plaatselijke pers.

